

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Conceptuele zoektocht naar het gelijk: het belang van veiligheid

Goldschmidt, J.E.; Loof, J.P.; Lawson, R.

Citation

Goldschmidt, J. E. (2024). Conceptuele zoektocht naar het gelijk: het belang van veiligheid. In J. P. Loof & R. Lawson (Eds.), *Diverse mensen en gelijke rechten anno 2024: Essays ter gelegenheid van het emeritaat van prof. Titia Loenen als hoogleraar Mensenrechten en diversiteit* (pp. 63-66). Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/4194914>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/4194914>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

13 | Conceptuele zoektocht naar het gelijk: het belang van veiligheid

Jenny Goldschmidt

1 CONCEPTUALISERING IN EEN VERANDERENDE WERKELIJKHEID

Ruim 30 jaar na haar promotie neemt Titia afscheid van de universiteit. Maar wij nemen geen afscheid van haar, want haar werk (inclusief het na haar afscheid nog te verschijnen boek) blijft van belang voor onderwijs en wetenschap en relevant voor de dagelijkse praktijk.

Het is verbazingwekkend hoe elke keer het proefschrift van toen aanknopingspunten biedt voor het denken en doen van nu. Titia's conceptualisering van het gelijkheidsbeginsel dwingt ons steeds weer de vraag te stellen: 'waar hebben we het nu precies over?'. Die vraag is alleen maar ingewikkelder geworden. Nieuwe concepten zoals intersectionaliteit en gender werpen niet alleen nieuwe vragen op maar zijn ook nog eens volop in ontwikkeling. Zij lijken soms de door Titia ontwikkelde analyse te ondergraven, met name omdat het moeilijker wordt om scherp af te bakenen tussen welke categorieën onderscheid gemaakt wordt.

Maar: is dat nu wel zo? Nee, ik denk het niet. Nog steeds zijn de vragen van toen van belang en nog steeds is daarbij de context cruciaal, zoals Titia zegt, nog steeds zal bij de verdere conceptualisering van het gelijkheidsbeginsel op positieve wijze rekening moeten worden gehouden met verschillen.¹ Dat betekent: rekening houden met *relevante* verschillen, meer specifiek relevant in de context van de specifieke situatie. Waar het gaat om gelijke beloning van mannen en vrouwen bijvoorbeeld, hoeft het niet altijd relevant te zijn om ook te differentiëren tussen verschillende categorieën mannen en vrouwen. Hier kan volstaan worden met de toets of er is voldaan aan de door Titia gestelde eisen aan de *fit*: de geschiktheid van een onderscheid voor het doel. Dat vergt een constante alertheid en het monitoren van de werkelijkheid. En die werkelijkheid verandert snel, waardoor nieuwe vormen van discriminatie en uitsluiting opkomen, of oude vormen in een nieuwe context.

---

1 M.L.P. Loenen, *Verschil in Gelijkheid. De conceptualisering van het juridische gelijkheidsbeginsel met betrekking tot vrouwen en mannen in Nederland en de Verenigde Staten* (diss. Leiden), Zwolle: W.E.J. Tjeenk Willink 1992, p. 267.

2 MACHTSVERSCHILLEN

In Titia's proefschrift staan verschillen tussen vrouwen en mannen centraal en de betekenis van het gelijkheidsbeginsel. De oorzaken en de manifestatie van het verschil vormen het uitgangspunt om te beoordelen of sprake is van ongeoorloofde ongelijke behandeling. Zonder inzicht in de oorzaken en verschijningsvormen kan niet gewerkt worden aan een oplossing. Dan komt de factor macht om de hoek kijken. Vanuit een asymmetrische benadering van het gelijkheidsbeginsel is macht een cruciale factor. Macht uit zich in dominante normen die gebaseerd zijn op een specifiek beeld van de werkelijkheid en in een cultuur die het leden van niet-dominante groepen moeilijker maakt om op dezelfde manier te functioneren, te leven en te handelen als de leden van de dominante groep. De leden van die laatste groep hoeven die moeite niet te doen om zich aan te passen of te weten 'hoe het hoort'. Macht komt ook tot uitdrukking in stereotypen die gehanteerd worden om 'de ander' te duiden, in vooroordelen en generalisaties, vaak in combinatie: 'alle --- zijn nu eenmaal...'.²

Ook met de kritiek die wellicht mogelijk is op zijn analyse, illustreert Luyendijk de doorwerking van macht en dominantie van bepaalde groepen heel treffend met zijn 'zeven vinkjes'. Hoe minder vinkjes, hoe moeilijker het wordt. Maar dat betekent niet dat in een bepaalde context altijd alle vinkjes tegelijk moeten worden meegenomen als het gaat om het tegengaan van ongelijke behandeling.

Het rekening houden met het verschil dat het al dan niet hebben van één of meer van de vinkjes betekent, houdt bovendien in dat er ook verschil gemaakt moet worden bij de invulling van positieve verplichtingen. De positieve verplichtingen dienen immers toegesneden te zijn op de specifieke manifestatie van het verschil.

In de loop van de tijd is er op dat terrein veel werk verzet. Een voorbeeld is de in onder andere de jurisprudentie van het College voor de Rechten van de Mens en daarvoor de Commissie Gelijke Behandeling ontwikkelde eis dat een werkgever moet zorgen voor een discriminatievrije werkvloer en een veilig werkklimaat, een vervoerder voor een veilige reisomgeving, enzovoort.²

3 VEILIGHEID

Veiligheid is misschien wel één van de meest cruciale aspecten van gelijkheid. En één van de minst onderkende. Veiligheid heeft bij uitstek te maken met macht en machtsverschillen. Zo is uit onderzoek sinds de jaren '90 duidelijk geworden, dat economische afhankelijkheid van vrouwen niet alleen economi-

---

2 Zie recent o.m. College voor de Rechten van de Mens, oordelen 2024-40, 2024-5, 2023-125 en 2023-85.

sche betekenis heeft, maar ook een belangrijke factor is in het machtsverschil tussen vrouwen en mannen dat zich bijvoorbeeld uit in de vorm van seksueel geweld tegen vrouwen in heteroseksuele relaties. De veiligheid binnenshuis van vrouwen, in de private sfeer, wordt beïnvloed door hun economische positie, hun mogelijkheden in de publieke sfeer. De ene vorm van uitsluiting in de ene context versterkt de andere vorm in een andere context.

Juist omdat er steeds meer aandacht voor, en inzicht in het tegengaan van uitsluiting is – en diversiteit en inclusie speerpunten voor beleid zijn in vele organisaties – verdienen veiligheid en macht in onderling verband extra aandacht in het denken over gelijkheid. Dat betekent dat er in het kader van het bestrijden van discriminatie en ongelijkheid meer aandacht moet komen voor de positieve verplichting om niet alleen een discriminatievrije omgeving, maar in dat verband ook een veilig sociaal klimaat te garanderen. Op de werkvloer, op het sportveld, in de vereniging en *last but not least* in de klas. Wie zich niet veilig voelt, kan niet optimaal functioneren, en dat kan prestaties, bewegingsvrijheid en gezondheid negatief beïnvloeden.

Nu inclusie en diversiteit zo hoog op vele agenda's staan, dient het gelijkheidsbeginsel vaker in de afwegingen betrokken te worden, met toepassing van de door Titia bepleite conceptuele benadering. Dat vereist inzicht in de achtergronden, oorzaken en verschijningsvormen van het gedrag dat onveiligheid teweegbrengt en daardoor machtsverschillen bestendigt, met name in de publieke ruimte.

Zo heeft het College voor de Rechten van de Mens in vele oordelen vastgesteld dat denigrerende, beledigende, dreigende woorden hard kunnen raken en kunnen leiden tot discriminerende bejegening op de werkvloer of in een andere context.³ Dat is ook relevant in situaties waarin meerdere grondrechten aan de orde zijn. Denk aan botsingen van het discriminatieverbod met de vrijheid van meningsuiting en met de demonstratievrijheid. In de jurisprudentie lijkt bij het beoordelen van de grenzen van deze vrijheden de nadruk bij de afweging te liggen op het 'oproepen tot discriminatie' dan wel het 'oproepen tot geweld' als rechtvaardiging om een meningsuiting of een demonstratieleus te verbieden. Daarnaast geldt het strafrechtelijk verbod op kwetsende uitlatingen.

Het lijkt mij van belang om bij het bepalen van de grenzen van meningsuitingen en demonstratievrijheid de door Titia bepleite contextuele interpretatie van het discriminatieverbod – en dus van een discriminatievrije openbare ruimte – meer aandacht te geven en daarbij het perspectief van veiligheid van allen in de openbare ruimte nadrukkelijk te betrekken.

---

3 Zie recent o.m. College voor de Rechten van de Mens, oordelen 2023-127, 2022-138 en 2022-100.

4 VEILIGHEID EN GELIJKHEID ANNO 2024

De aanleiding van mijn hernieuwde aandacht voor dit aspect ligt in de recente ontwikkelingen in het Midden Oosten, in het Israël/Gaza-conflict, met name in de felle discussie die daarover in ons land is ontstaan en de impact daarvan op de kleine joodse minderheid in Nederland. Het gaat daarbij niet om de politieke aspecten, maar om het debat zelf, zoals dat wordt gevoerd in de publieke ruimte: op straat, op de campus, in het onderwijs. Daarbij worden leden van de joodse gemeenschap (voor zover zij als zodanig herkend worden) niet alleen overvallen en geïntimideerd door de omvang en felheid van de pro-Palestijnse protesten, waarbij soms leuzen en symbolen worden gebruikt die voor hen extra kwetsend zijn. Tevens worden ze rechtstreeks aangesproken op hun joods-zijn. De ene keer gebeurt dat op een manier die uit lijkt te gaan van een veronderstelling dat zij wel een bepaalde opvatting zullen hebben over dit conflict. De andere keer wordt van hen verwacht dat zij op elk onbewaakt ogenblik een antwoord kunnen geven op één van de complexe vragen die aan de orde zijn.

De manier waarop dit ‘debat’ in de publieke ruimte wordt gevoerd, met inbegrip van bezettingen en bestormingen, ervaren veel mensen in het algemeen als angstaanjagend, maar dat is temeer het geval voor deze minderheid, die in een enkel geval ook nog eens achtervolgd en bedreigd wordt als een tegengeluid wordt gegeven. Het gevolg is dat men niet meer de straat op gaat als het niet noodzakelijk is, thuis gaat werken en geen onderwijs meer volgt als het niet verplicht is. Uit oogpunt van gelijkheid is dit niet acceptabel. Er rust een positieve verplichting op alle actoren om, ook als de gemoederen hoog oplopen, te zorgen voor veiligheid voor allen, ook voor een kleine kwetsbare minderheid.

5 SLOTWOORD

Uiteraard is bovenstaand voorbeeld niet het enige voorbeeld waarbij de veiligheid in het geding is en daarmee ook het garanderen van gelijkheid. Ik heb het willen gebruiken als actuele casus voor de onverminderde relevantie van Titia’s werk. Een mooi voorbeeld ook dat een echte wetenschapper met een conceptuele benadering heel duidelijk een kompas kan bieden voor de praktijk: dankjewel, Titia!